

Oya Baydar, turška pisateljica

Potovanje od glasu do besede

Zdenko Vrdlovec

Literarni festival Sanje v Medani, ki je pretekli konec tedna potekal v Goriških brdih, je gostil tudi turško pisateljico **Oyo Baydar**, avtorico romana *Izgubljena beseda* (2007), ki je v prvoletu Erne Pučnik letos izšel pri založbi Sanje. No, svoj prvi roman je Oya Baydar napisala že leta 1958, ko je bila v zadnjem letniku gimnazije, a je bila zaradi tega skoraj izključena iz šole, »ker se za turška dekleta ni spodobilo, da bi pisale romane«, kot je povedala v pogovoru za naš časopis. Na univerzi v Istanbulu je študirala sociologijo in postala doktorandka, toda njen doktorat o razvoju delavskega gibanja v Turčiji so zavrnili, kar je izzvalo študentske proteste in zasedbo fakultete. Včlanila se je v turško delavsko stranko in postala aktivistka, zaradi česar je bila ob vojaškem udaru leta 1970 aretirana. V 70. letih je pisala kolumne v levičarske časopise, ob novem vojaškem udaru leta 1980 – »v Turčiji smo jih imeli na vsakih deset let« – pa je emigrirala v Nemčijo. Ko se je po dvanajstih letih vrnila v Turčijo, se je vrnila tudi k literaturi in napisala sedem romanov in vrsto drugih del.

Glas, ki zavezuje k dejanju

Roman *Izgubljena beseda* (doslej je bil preveden že v 26 jezikov) ima polifono strukturo, v njem je več glasov, več protagonistov, ki postanejo prvoosebni pripovedovalci. Začetni in potem tudi bolj ali manj prevladujoči glas je glas Ömerja Erena, nekdanjega levičarja, zdaj pa priljubljenega pisatelja, ki se zaveda, da je postal tako priljubljen prav zato, ker v njegovih romanih ni več »nobene ideologije, ker bi to bralce odbijalo«. Ne vemo sicer, kakšna je ta tako priljubljena literatura, zato pa Baydarjeva o svojem pisatelju rajši pove, da se je znašel v krizi. V krizi pa je zato, ker ne najde več glasu. Eren je namreč »akrobat jezika, čarovnik besed«, toda njegove besedne čarovnije so ga izčrpale in pahnila v praznino, v kateri ne sliši več glasu. Baydarjeva ne zapiše, da pisatelj ne najde več navdila, marveč da ne sliši

več glasu. Kakšnega glasu? Božjega?

»Glas ima zame tudi metaforičen pomen,« pravi Oya Baydar. »Glas je tisto, kar včasih slišimo, lahko le kot drobec v vsakdanjem hrupu, toda drobec, ki ta hrup utiša. Ömer se vrača s predstavitev neke svoje knjige in tava po Ankari in tam sredi vrveža na avtobusni postaji zasliši takšen glas: to je krik mlade Kurdinje, ki jo je zadela zablodela krogla, ki jo je izstrelil nekdo iz veseljaške skupine vojakov. Ta glas, krik ranjene ženske, prestrelji tudi njega, ne more se več vrniti domov in k svoji pisateljski rutini, ki se mu prav zaradi tega glasu tudi razkrije kot prazna in ničeva. Zdaj ve, da bo lahko znova našel besedo le, če bo sledil temu glasu. Ta pa ga napoti na 'vzhod vzhoda'.«

Kako biti na strani zatiranih

Kot se v romanu reče goratim turškim predelom, kjer živijo Kurdi. Sicer pa je tudi mlada Kurdinja Zella tista, ki definira pomen glasu: »Če beseda ne predstavlja človeškega glasu, človeškega krika, je obsojena na to, da ostane prazna in plehka.« In pisateljica se strinja s to definicijo. Če pa je tako, imamo majhen problem. Ömer in njegova žena Elif, znanstvenica, imata sina Deniza, ta pa je kot vojni fotograf v Iraku že počel nekaj podobnega – fotografiral vojne žrtve – kot bi zdaj rad njegov pisateljski oče, ki išče nov literarni vir v glasu zatiranih in trpečih. Toda Deniz se je temu odpovedal, ko je spregledal, da »snemanje fotografij krutosti ni nič drugega kot pajdaštvo z okrutnežem«. **Oya Baydar** je sicer pohvalila to opazko, obenem pa me je spomnila na to, da je tudi Ömer med Kurdi deležen podobnih kritik, namreč kritik na račun turškega intelektualca ali pisatelja, ki včasih obiše Kurde in potem o njih kaj zapiše, da si pridobi sloves kritičnega intelektualca. Res je, Ömerja njegov obisk med Kurdi korenito spremeni, ne le v tem smislu, da je znova našel pisateljsko besedo, marveč tudi, če ne predvsem v tem, da je obenem nekaj naredil: rešil je mlad kurdski par, ki so ga vsi preganjali, in se odločil, da se nauči

kurščine. V romanu Baydarjeve je nekaj stavkov napisanih v kurščini. Ali govorite tudi kurdsko, jo vprašam. »Zelo slabo, tistih nekaj vrstic sem napisala s pomočjo svojih kurdskih prijateljev.«

Pomembno vlogo pri pisateljavi preobrazbi ali renesansi pa je imelo njegovo ljubezensko razmerje z očarljivo in »skrivnostno« Kurdinjo, lekarnarko Jiyan. »To kurdsko žensko sem tudi sama spoznala, le da ni lekarnarka, ampak odvetnica. In lahko rečem, da sem lahko napisala to knjigo šele po tem, ko sem jo spoznala. Zame je bilo kurdsko vprašanje vselej pomembno. Za leve stranke, komunistično in socialistično, ki sem jima pripadala, je bilo vsako zatiranje, tudi zatiranje Kurdov v Turčiji, nekaj, čemur smo še posebej nasprotovali. Toda takšno nasprotovanje je bilo politično in ideološko. To pa ne zadostuje. Zatirane ljudi je treba spoznati, biti z njimi. Šele ko sem živela na vzhodu, med Kurdi in v njihovih hišah, sem zares spoznala te ljudi in njihove probleme.«

V romanu izvemo, da je kurdski jezik v Turčiji prepovedan. »Zdaj ni več, zadnjih nekaj let ne. To, da niti doma niso smeli govoriti svojega jezika, je bilo za Kurde največje ponižanje. Danes obstajajo zasebne šole s poukom v kurščini, toda v turških javnih šolah kurščina še vedno ni dovoljena. Kurdi imajo svoje časopise in radijsko postajo, njihova zahteva pa je, da bi kurščina postala uradno priznan drugi jezik. To se mi zdi upravičeno, navsezadnje jih je v Turčiji skoraj 20 milijonov, vendar se bojim, da je do tega še daleč,« pravi Baydarjeva.

Ko pride Ömer v kurdske kraje, se mora najprej oglašiti pri turškem vojaškem poveljniku, v gorah pa potekajo boji med kurdske gverilci in turško vojsko. So tam še vedno kurdske gverilci? »Nekaj jih je še, toda najhujše napetosti in spopadi so minili. Eni in drugi so spoznali, da je bilo na obeh straneh žrtev preveč, da bi še nadaljevali vojskovanje. Kurdi danes niso več separatisti, pač pa se zavzemajo za avtonomijo. Če želite, da sem še malo bolj aktualno politična, bi rekla, da nas danes Kurdi branijo pred poblaznelo Islamsko državo.«

Page: 20

Reach: 112000

Country: SLOVENIA

Size: 784 cm2

2 / 2

V romanu je kurdsko vprašanje reš močno in na razne načine navzoče, vseeno pa **Oya Baydar** pravi, da je to bolj knjiga o nasilju. Ali točneje, o odpovedi nasilju, a ne le vojnemu, ki se mu odpovesta mlad kurdski gverilec («če pride vate dvom, si opravil kot vojščak») in Deniz kot vojni fotograf, marveč tudi drugim oblikam nasilja. Zlasti

dvema: znanstvenemu nasilju, ki začne mučiti Ömerjevo ženo Elif, znanstvenico, ki v laboratoriju ubija miši («kateri visoki cilji in vrednote upravičujejo umor in pokončanje živega bitja?»); in starševskemu nasilju, ki ga Omer in Elif avtorefleksivno odkrijeta v posiljevanju sina z nujnostjo uspeha. Te odpovedi nasilju in refleksije o njem pa nasto-

pajo sredi njegove navzočnosti, pravzaprav vsenavzočnosti. Ali ne gre v romanu tudi za to, da je prav nasilje univerzalno? »Res je univerzalno, toda v romanu ne gre za to. V romanu gre ravno za ugovor tej univerzalnosti. To pomeni iskanje besede.« x

»Za leve stranke, komunistično in socialistično, ki sem jima pripadala, je bilo vsako zatiranje, tudi zatiranje Kurdov v Turčiji, nekaj, čemur smo še posebej nasprotovali. Toda takšno nasprotovanje je bilo politično in ideološko. To pa ne zadostuje. Zatirane ljudi je treba spoznati, biti z njimi,« meni turška pisateljica Oya Baydar. Fotografija: Manca Čujež

*Nasilje je res univerzalno,
toda v mojem romanu ne gre za to –
gre ravno za ugovor tej univerzalnosti.*

Oya Baydar